

COSTIN FENEȘAN, ADMINISTRAȚIE ȘI FISCALITATE ÎN BANATUL IMPERIAL 1716-1778, EDITURA DE VEST, TIMIȘOARA, 1997, 211 P.

Istoriografia referitoare la trecutul Banatului în secolul al XVIII-lea s-a îmbogățit cu o nouă și valoroasă lucrare privind statutul provinciei într-o perioadă de mari prefaceri pentru toate teritoriile aflate sub stăpânirea Imperiului habsburgic. Autorul, el însuși bănățean, continuă astfel șirul unor preocupări statornice și încununată de succes pentru a pune în lumină istoria acestei „țări”, pe care o consideră „bine definită în ansamblul monarhiei habsburgice, o punte a acesteia spre spațiul sud-est european și, prin legăturile sale neîntrerupte cu Ardealul și Țara Românească, o voce distinctă în lumea românească” (p. 6). Investigația istorică a lui Costin Feneșan este bazată pe bogatul material arhivistic păstrat la Viena și Budapesta, care vine să întregească sursele documentare, și ele importante, aflate în țară. Punctul de vedere sub care este abordată cercetarea este cel al istoriei provinciale sau locale, dar nu în sensul restrictiv și simplist al cantonării într-o zonă geografică limitată, ci al evidențierii rolului Banatului de placă turnantă spre Europa Centrală și spațiul danubiano-balcanic.

Lucrarea tratează în trei capitole distincte statutul de drept al Banatului în cadrul monarhiei habsburgice și problema încorporării în Ungaria, instituțiile locale și evoluția organizării administrative între 1716 și 1778 și regimul fiscal al Banatului imperial. La acesta se adaugă tabele cu cheltuielile militare, ordinare și extraordinare, ale Transilvaniei, Olteniei și Banatului în anii 1717-1746 și date privind evoluția prețurilor cerealelor și cărnii în Banatul imperial în anii 1720-1776. O consistentă anexă documentară (80 p.) cuprinde textul unui raport asupra situației Banatului timișan întocmit în 1760 și care i-a servit drept sursă de informare lui Iosif al II-lea în prima sa călătorie în această provincie în anul 1768.

Evoluția Banatului în secolele XV-XVIII este privită prin prisma raporturilor turco-austriece și ridicării Imperiului habsburgic la rang de monarhie dunăreană. Pacea de la Passarowitz (21 iulie 1718) va însemna pentru Austria nu numai recunoașterea stăpânirii sale asupra provinciei cucerite de la turci, dar și respingerea pretențiilor de încorporare a Banatului formulate de Ungaria. Socotit un *neoacquisiticum*, Banatul a dobândit „statutul unui domeniu al Coroanei și Camerei imperiale, administrat nemijlocit de forurile aulice de la Viena (Camera Aulică și Consiliul Aulic de Război) prin intermediul administrației imperiale provinciale”. Datorită acestui statut, în Banat nu au mai fost recunoscute nici

un fel de drepturi anterioare anului 1716 și evoluția provinciei va avea multe trăsături deosebite față de Transilvania și Ungaria.

În calitate de domeniu al Coroanei și Camerei imperiale ținutul a fost așezat sub o guvernare civilă și militară în care rolul principal revenea Administrației imperiale a Banatului. Structura instituțională a provinciei este prezentată de autor în contextul marilor reforme iluministe prin care Curtea de la Viena a încercat în secolul al XVIII-lea să modernizeze aparatul administrativ al imperiului. Organizarea structurilor instituționale a urmărit crearea unui sistem cât mai funcțional pentru administrarea noii provincii imperiale și în multe privințe a constituit un experiment, cu multe reușite, dar și cu numeroase corecturi pe parcurs. Prezentând structura administrativ-teritorială a Banatului în evoluția ei, autorul se ocupă și de guvernatorii, generalii-comandanți ai provinciei și de comandanții cetății Timișoara.

Pentru istoricul preocupat de secolul al XVIII-lea un interes aparte îl reprezintă capitolul consacrat regimului fiscal în Banatul imperial. Aceasta, nu numai pentru că „cercetarea regimului fiscal în Banatul imperial nu s-a bucurat până acum aproape deloc de atenția istoriografiei”, ci și datorită faptului că fiscalitatea reprezintă un „adevărat barometru al vieții sociale și economice”. Între adaptarea vechiului sistem fiscal otoman și elaborarea unui sistem de impuneri cu totul nou, autoritățile imperiale au optat pentru menținerea în linii mari a modului de percepere a dărilor practicat de otomani. Pe parcurs, acestui sistem i-au fost aduse modificări ce prefigurează reformele fiscale din Transilvania de la mijlocul secolului al XVIII-lea. Încă la 1718 guvernatorul Florimond Mercy formulase un plan potrivit căruia „repartizarea dărilor de către administratorii de district să nu se mai facă așa ca până acum după capetele supușilor, ci după averea fiecăruia, iar spre mai mare corectitudine să li se dea juzilor sătești niște carnețele de formatul în octavo, în care să noteze tot ce au luat în contul contribuției”. Așezarea impozitului s-a făcut în urma unor conscrieri amănunțite a locuitorilor și bunurilor, care au permis întocmirea de tabele de impunere clare și detaliate. „Cu ajutorul acestora, impozabilii aveau puțința să-și calculeze singuri obligațiile către fisc”, astfel că se înlăturau abuzurile și se evita împovărarea peste măsură a plătitorilor de dare. Baza de calcul a impozitului pornea de la sursele de venituri, ceea ce reprezenta un sistem modern și echitabil de impunere și contribuia la dezvoltarea economică a provinciei.

Prin bogăția informațiilor și modul de abordare a unor probleme legate de Banatul imperial, volumul lui Costin Feneșan devine o lucrare de referință pentru istoria acestei provincii în secolul al XVIII-lea.

Vasile Ionaș